

СТАН ТА ПЕРСПЕКТИВИ РОЗВИТКУ СТРАХОВОГО РИНКУ УКРАЇНИ

Гринчишин Я.М., Прокопюк А.В.

Львівський національний університет імені Івана Франка

В статті розглянуто актуальні проблеми страхових організацій України та загальні тенденції їх розвитку. Проведено аналіз стану страхового ринку в розрізі світового ринку страхових послуг. Вказано на його проблеми та негативні чинники, які впливають на його розвиток. Проаналізовано декілька основних показників, які дають загальне поняття про стан розвитку ринку страхових послуг. Авторами виділено перелік питань, вирішення яких сприятиме розвитку страхового ринку.

Ключові слова: страховий ринок, страхування, страхова премія, рівень розвитку страхового ринку, цільність страхування.

Постановка проблеми. Діяльність будь-якого підприємства пов'язана з постійними ризиками, адже невизначеність – одна з основних складових кон'юнктурної ситуації на кожному ринку будь-якої держави. Стабільне функціонування усіх галузей національної економіки забезпечується завдяки страховому ринку, який є невід'ємною складовою фінансового ринку України. Успішний його розвиток забезпечується завдяки державному регулюванню його діяльності, розширенню переліку страхових послуг, удосконаленню системи податкового регулювання його діяльності, підвищенню конкурентоспроможності та залученню страхового ринку до вирішення питань економічного розвитку.

Подальший розвиток національної економіки України повинен забезпечуватись стабільним розвитком в тому числі й вітчизняного страхового ринку та підвищенням ролі страховиків, що позитивно впливатиме на зацікавленість іноземних інвесторів до розширення власного бізнесу в Україні.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Вивченням питання формування страхового ринку України та перспектив його подальшого розвитку займалися такі науковці, як О. Вірбулевська, В. Базилевич, О. Філонюк, С. Осадець, Р. Пікус, З. Шелудько та інші.

Формулювання цілей статті. Мета даної статті полягає в визначенні сучасного стану українського страхового ринку, виявленню проблем та можливостей для його подальшого розвитку.

Виділення невирішених раніше частин загальної проблеми. Більшість науковців зосереджується на дослідженні статистичних даних страхового ринку, аналізі показників його розвитку. В той же час, питання щодо шляхів його покращення залишається недостатньо дослідженим.

Виклад основного матеріалу дослідження. Страховий ринок – це особлива сфера грошових відносин, де об'єктом купівлі-продажу виступає специфічна послуга – страховий захист, на яку формується попит та пропозиція [1, с. 76]. Без функціонування потужного ринку страхових послуг неможливе створення ефективної системи захисту майнових прав та інтересів у окремих груп громадян, збереження соціальної стабільності у суспільстві й економічної безпеки держави. Більше того, страхування є важливим джерелом акумулювання коштів для подальшого їх інвестування в економіку держави, адже воно значною мірою зменшує витрати бюджету на відшкодування збитків, спричинених внаслідок

надзвичайних ситуацій, катастроф, катаклізмів, різноманітних природних лих, а також захищає бізнес від непередбачуваних ризиків та забезпечує соціальну підтримку громадян [2].

Страхові компанії бувають двох типів: «life» – страхові компанії, що здійснюють страхування життя та «non-life» – страхові компанії, що здійснюють страхування видів відмінних від страхування життя.

Ринок страхових послуг є другим за рівнем капіталізації серед інших небанківських фінансових ринків. Загальна кількість страхових компаній станом на кінець першого півріччя 2016 року становила 343, у тому числі СК «life» – 45 компаній, СК «non-life» – 298 компаній, (станом на кінець першого півріччя 2015 року – 374 компанії, у тому числі СК «life» – 52 компанії, СК «non-life» – 322 компанії). Кількість страхових компаній має тенденцію до зменшення, так станом на 30.06.2016 порівняно з аналогічною датою 2015 року, кількість страхових компаній зменшилася на 31 (таблиця 1).

Таблиця 1

Кількість страхових компаній (станом на кінець року)

	Роки				
	2012	2013	2014	2015	30.06.2016
Загальна к-сть СК	414	407	382	361	343
СК «life»	62	62	57	49	45
СК «non-life»	352	345	325	312	298

Джерело: розроблено авторами за даними [2]

Незважаючи на зменшення кількості страхових компаній, зафіксований ріст обсягу валових та чистих страхових премій. Чисті страхові премії – розраховані як валові страхові премії за мінусом частки страхових премій, які сплачуються перестраховикам-резидентам (компенсовані перестраховиками-резидентами).

Обсяг надходжень валових страхових премій у 2016 році збільшився на 2 861,5 млн. грн. (21,3%) у порівнянні з аналогічним періодом 2015 року. Валові страхові премії, отримані страховиками при страхуванні та перестраховуванні ризиків від страхувальників та перестраховувальників на кінець першого півріччя 2016 року, становили 16 327,0 млн. грн., з них:

• 6 060,9 млн. грн. (37,1%) – що надійшли від фізичних осіб;

• 10 266,1 млн. грн. (62,9%) – що надійшли від юридичних осіб.

На кінець першого півріччя 2015 року загальна (валова) сума страхових премій, отриманих страховиками, становила 13 465,5 млн. грн., з них:

• 4 593,0 млн. грн. (34,1%) – що надійшли від фізичних осіб;

• 8 872,5 млн. грн. (65,9%) – що надійшли від юридичних осіб.

В той же час, обсяг чистих страхових премій збільшився на 2 150,8 млн. грн. (19,9%). Чисті страхові премії на кінець першого півріччя 2016 року становили 12 982,0 млн. грн., що становить 79,5% від валових страхових премій, а за цей же період 2015 року становили 10 831,2 млн. грн., або 80,4% від валових страхових премій.

Ріст суми чистих страхових премій відбувся за рахунок збільшення надходжень платежів з автостраховання (+19,8%), страхування життя (+39,7%), страхування кредитів (+134,0%), страхування відповідальності перед третіми особами (+39,6%), страхування від нещасних випадків (+84,9%), медичного страхування (+16,4%), страхування майна (+11,7%), страхування від вогневих ризиків та ризиків стихійних явищ (+17,8%). Водночас, спад чистих страхових премій спостерігався зі страхування вантажів та багажу (-13,3%) та страхування фінансових ризиків (-10,1%) [4].

В ТОП-5 страхових компаній України по валових страхових преміях на кінець першого півріччя 2016 року входять «Кремень» (темп росту 178,23% у порівнянні з аналогічним періодом 2015 року), «ІНГОССТРАХ» (темп росту 172,22%), «АХА страхування» (темп росту 24,32%), «Арсенал страхування» (темп росту 67,69%) та «PZU Україна» (темп росту 68,57%).

Основними ринками страхування в Україні здебільшого є великі промислові центри центральної та східної України, такі як Київ, Харків, Дніпро, Одеса, Запоріжжя. В свою чергу, низька кількість страховиків у західному регіоні держави пов'язана з відсутністю там великих

промислових підприємств та низькою платоспроможністю населення.

Найпопулярнішими видами страхування на кінець 2016 року залишаються автостраховання (КАСКО, ОСЦПВ, «Зелена картка»); страхування вантажів та багажу; страхування майна; страхування відповідальності перед третіми особами; медичне страхування; страхування кредитів; страхування від вогневих ризиків та ризиків стихійних явищ; страхування від нещасних випадків; страхування медичних витрат.

За розміром страхових платежів на душу населення серед країн Східної Європи Україна суттєво відстає. На кінець першого півріччя 2016 року сума отриманих страховиками валових премій з видів страхування, інших, ніж страхування життя становила 91,9% від загальної суми страхових премій, або 15 012,3 млн. грн., а зі страхування життя – лише 8,1% або 1 314,7 млн. грн. Обсяг та структура валових страхових премій за видами страхування за перше півріччя 2014, 2015 та 2016 років вказано в таблиці 2.

Як бачимо з таблиці, за останніх три роки сума валових страхових премій зі страхування життя ніколи не перевищувала 9% від загальної суми страхових премій. Попри незначну частку страхування життя від загального обсягу страхових премій, досить значна частина людей є застрахованою цим видом страхування.

Станом на перше 30.06.2016 року кількість застрахованих фізичних осіб становила 4 107 251. У порівнянні з аналогічним періодом 2015 року, коли застрахованими було 4 613 662 фізичні особи, їх кількість зменшилась на 11,0% або на 506 411 осіб. Протягом I півріччя 2016 року застраховано 790 352 фізичні особи, що на 21,9% або на 142 103 особи більше проти відповідного періоду 2015 року (за аналогічний період 2015 року застраховано 648 249 фізичних осіб).

У 2015 році відбувся спад валових страхових премій зі страхування життя на 3,8%, що виявилось наслідком кризи та погіршення рівня життя

Таблиця 2

Валові страхові премії за видами страхування на кінець першого півріччя 2014 – 2016 рр.

Види страхування	Валові страхові премії, млн. грн.			Структура валових страхових премій			Темпи приросту валових страхових премій	
	I півріччя 2014 р.	I півріччя 2015 р.	I півріччя 2016 р.	I півріччя 2014 р.	I півріччя 2015 р.	I півріччя 2016 р.	I півр. 2015 р. / I півр. 2014 р.	I півр. 2016 р. / I півр. 2015 р.
Страхування життя	977,3	939,9	1 314,7	8,9%	7,0%	8,1%	- 3,8%	39,9%
Види страхування, інші, ніж страхування життя, у тому числі:	10 063,0	12 525,6	15 012,3	91,1%	93,0%	91,9%	24,5%	19,9%
Добровільне особисте страхування	1 702,7	1 585,8	2 002,3	15,4%	11,8%	12,3%	-6,9%	26,3%
Добровільне майнове страхування	5 926,9	7 776,8	9 085,3	53,7%	57,8%	55,6%	31,2%	16,8%
Добровільне страхування відповідальності	618,8	667,9	919,0	5,6%	5,0%	5,6%	7,9%	37,6%
Недержавне обов'язкове страхування	1 814,6	2 495,1	3 005,7	16,4%	18,5%	18,4%	37,5%	20,5%
Державне обов'язкове страхування	0,0	0,0	0,0	0,0%	0,0%	0,0%	0,0%	0,0%
ВСЬОГО (всі види страхування)	11 040,3	13 465,5	16 327,0	100,0%	100,0%	100,0%	22,0%	21,3%

Джерело: розроблено авторами за даними [2]

населення. Попри це, вже у 2016 році ми можемо бачити суттєвий ріст на 39,9%.

За результатами проведеного аналізу можна зробити висновок, що у 2016 році ринок страхування, переживши незначний спад деяких показників у попередні роки, спричинений кризовою ситуацією в економіці держави, демонструє значний ріст валових страхових премій з усіх видів страхування, таких як: страхування життя (ріст на 39,9%); добровільне страхування відповідальності (ріст на 37,6%); добровільне особисте страхування (ріст на 26,3%) та інших.

Варто також зазначити, що розвиток страхового ринку гальмує недосконале, застаріле законодавство в страховій сфері. Наприклад ринок добровільного медичного страхування в Україні й досі не до кінця врегульований в законодавчому плані.

В останні два роки активно обговорюються проекти Закону України «Про загальнообов'язкове державне соціальне медичне страхування. Метою загальнообов'язкового державного соціального медичного страхування є встановлення гарантій щодо захисту прав громадян на отримання безкоштовної медичної допомоги на засадах соціальної рівності і доступності незалежно від віку, статі, стану здоров'я за рахунок коштів загальнообов'язкового державного соціального медичного страхування в обсягах, визначених у програмах загальнообов'язкового державного соціального медичного страхування та відповідно до стандартів надання медичної допомоги [5].

Прийняття цього закону дасть величезний поштовх цьому виду страхування та сприятиме забезпеченню доступності медичної допомоги, покращенню здоров'я українців, створить передумови для розвитку конкуренції в системі охорони здоров'я, збільшить інвестиційну привабливість вітчизняної системи охорони здоров'я та підвищить якісний рівень медичного обслуговування.

Аналізуючи страховий ринок України як частину загального світового ринку, необхідно відмітити рівень його розвитку. Одним з таких показників є рівень проникнення страхування (обсяг страхових премій до ВВП). Частку валових страхових премій у відношенні до ВВП країни за 2011–2015 роки наведено у таблиці 3.

Таблиця 3
Частка валових страхових премій у відношенні до ВВП

2011 рік	2012 рік	2013 рік	2014 рік	2015 рік
1,70%	1,65%	2,00%	1,70%	1,50%

Джерело: розроблено авторами за даними [2]

Як бачимо у таблиці 3, за останні п'ять років частка валових страхових премій до ВВП не перевищувала 2% а середній її показник становить 1,71%. При цьому вважається, що для ефективного страхового ринку цей показник повинен бути на рівні від 8 до 12%. У США це співвідношення становить близько – 27%, у Німеччині – 23%, у Великобританії 7% [8, с. 145].

З цього можна зробити висновок, що в Україні рівень проникнення страхування знаходиться на досить низькому рівні. Проте, відповідно до Комп-

лексної програми розвитку фінансового сектору України планується поступове підвищення цього показника на кінець 2020 року до 7% [6].

Страховий ринок України характеризується високою часткою компаній загальних видів страхування, чого не можна сказати про ринки розвинутих країн.

Незважаючи на значну кількість страховиків лише 20 з 45 СК «Life» акумулюють 99,3% надходжень усіх страхових премій. Не краща ситуація і у видах страхування, відмінних від страхування життя, де перших 150 компаній з 298 СК «non-Life» акумулюють 99,5% всіх страхових премій. Це свідчить про існування багатьох (близько 148) компаній «псевдостраховиків», на які припадає лише 0,5% ринку, про що свідчать дані, наведені у Таблиці 4. Такі питання повинні привертати більше уваги з боку державних структур та регулюватись на законодавчому рівні. Попри таку велику кількість страховиків, серед усіх небанківських фінансових ринків саме страховий сектор залишається найбільш капіталізованим.

Таблиця 4
Концентрація страхового ринку України на кінець першого півріччя 2016 року

Перші (Тор)	страхування «Life»		страхування «non-Life»	
	Надходження премій (млн. грн.)	Частка на ринку, %	Надходження премій (млн. грн.)	Частка на ринку
Тор 3	578,5	44,0	3 098,7	20,6
Тор 10	1 154,8	87,8	6 956,9	46,3
Тор 20	1 305,9	99,3	9 744,8	64,9
Тор 50	1 314,7	100,0	13 087,5	87,2
Тор 100	x	x	14 604,0	97,3
Тор 150	x	x	14 934,5	99,5
Всього по ринку	1 314,7	100,0	15 012,3	100,0

Джерело: розроблено авторами за даними [2]

Важливим також є показник щільності страхування, який показує скільки грошей витрачає одна особа на страховий захист. В Україні одна особа витрачає в середньому 65, 4 дол. США, в той час, як в сусідній Польщі він становить 140 дол. США, в Німеччині – 1482 дол. США, в Японії – 5-6 тис. дол. США. Страхова галузь країни вважається розвинутою, якщо цей показник становить більше 140 дол. США, а в Україні він поки що не дотягує до цього рівня [7].

Однією з головних проблем розвитку страхового ринку є застаріле у багатьох аспектах законодавче поле. Чинний Закон України «Про страхування» було прийнято у 1996 році. На момент прийняття цей Закон відображав тогочасний стан страхового ринку в Україні. З цього часу пройшло вже 20 років і стан економіки України, як і її страховий ринок, сильно змінилися.

Верховна Рада України VI скликання 22 травня 2012 року прийняла за основу проект Закону України «Про внесення змін до Закону України «Про страхування» (нова редакція) та інших законодавчих актів України». Станом на 31 березня 2016 року Проект Закону було прийнято в першому читанні Верховної Ради України.

За прогнозами експертів прийняття Закону сприятиме:

- створенню нових робочих місць;
- залученню додаткового капіталу для розвитку страхового ринку України;
- подальшу інтеграцію страхового ринку до законодавства та імплементації принципів та стандартів законодавства ЄС щодо корпоративного управління страховика;
- зміцненню ринкових засад діяльності учасників страхового ринку;
- удосконаленню системи правового забезпечення ринку страхових послуг, в т.ч. системи ліцензування страхової діяльності;
- забезпеченню економічної конкуренції, що сприятиме до підвищенню якості страхових послуг;
- забезпеченню надійним захистом страхувальників шляхом запобігання неплатоспроможності (банкрутства) страховиків;
- послідовному переходу до системи пруденційного нагляду за страховою діяльністю;
- удосконаленню системи моніторингу за діяльністю страховиків [3].

Висновки з даного дослідження і перспективи. Провівши аналіз розвитку страхового ринку України за останні роки можна зробити висновок, що економічна криза 2014-2015 років також вплинула і на ринок страхування. З року в рік ми

бачимо скорочення кількості як страхових компаній що здійснюють страхування життя, так і страхових компаній, що здійснюють страхування видів відмінних від страхування життя. Відсутність єдиної державної стратегії щодо розвитку ринку страхових послуг в державі, нестабільність економічної ситуації в державі та низький рівень довіри до страховиків серед населення негативно впливає на розвиток страхування в Україні.

Вирішити ці проблеми можна було б наступним чином:

- формування єдиної ціленаправленої державної стратегії розвитку страхового ринку в Україні;
- приведення вітчизняного страхового законодавства відповідно до норм, правил та вимог країн Європейського союзу;
- здійснення ефективного контролю за діяльністю страховиків з боку держави;
- проведення роз'яснювальної роботи щодо переваг усіх видів страхування та популяризація страхового ринку серед населення.

Таким чином, вирішивши ці питання можна забезпечити щорічний стабільний ріст ринку страхових послуг в Україні, що дасть змогу зробити його потужним інструментом соціального захисту населення, а також стати джерелом надходження інвестиційних ресурсів у майбутньому.

Список літератури:

1. Осадець С.С. Страхування: Підручник / С.С. Осадець – К.: КНЕУ, 2002. – 599 с.
2. Вірбулевська О.В. Проблеми та перспективи розвитку страхового ринку регіонів України / О.В. Вірбулевська. – Режим доступу: [http://www.kdu.edu.ua/statti/2006-5-1\(40\)/143.pdf](http://www.kdu.edu.ua/statti/2006-5-1(40)/143.pdf)
3. Офіційний портал Верховної Ради України / [Електронний ресурс]. – Режим доступу: http://w1.c1.rada.gov.ua/pls/zweb2/webproc4_1?pf3511=53904
4. Підсумки діяльності страхових компаній за I півріччя 2016 року [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://forinsurer.com/files/file00580.pdf>
5. Проект Закону України «Про загальнообов'язкове державне соціальне медичне страхування» [Електронний ресурс]. – Режим доступу: http://www.moz.gov.ua/ua/portal/Pro_20081223_0.html
6. Комплексна програма розвитку фінансового сектору України до 2020 року (Постанова Правління Національного банку України від 18.06. 2015 року № 391) [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://www.bank.gov.ua/doccatalog/document?id=18563297>
7. General insurance in Japan. – Annual Report 2016 / [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://www.sonpo.or.jp/en/publication/pdf/fb2016e.pdf>
8. Statistical Yearbook of German Insurance 2016 / [Електронний ресурс]. – Режим доступу: http://www.en.gdv.de/wp-content/uploads/2016/11/Stat_Yearbook_2016.pdf

Гринчишин Я.Н., Прокопюк А.В.

Львовский национальный университет имени Ивана Франко

СОСТОЯНИЕ И ПЕРСПЕКТИВЫ РАЗВИТИЯ СТРАХОВОГО РЫНКА УКРАИНЫ

Аннотация

В статье рассмотрены актуальные проблемы страховых организаций Украины и общие тенденции их развития. Проведен анализ состояния страхового рынка в разрезе мирового рынка страховых услуг. Указано на его проблемы и негативные факторы, влияющие на его развитие. Проанализированы несколько основных показателей, которые дают общее представление о состоянии развития рынка страховых услуг. Авторами выделены перечень вопросов, решение которых будет способствовать развитию страхового рынка.

Ключевые слова: страховой рынок, страхование, страховая премия, уровень развития страхового рынка, плотность страхования.

Hrynchyshyn J.M., Prokopyuk A.V.
Ivan Franko National University of Lviv

STATUS AND PROSPECTS OF THE INSURANCE MARKET OF UKRAINE

Summary

In the article are considered actual problems of Insurance Organizations of Ukraine and general trends of their development. Also, there is conducted the analysis of the insurance market in the context of the global insurance market. It is mentioned it's problems and negative factors that influence the development of insurance market. It is analyzed few main indicators that give a general concept about the condition of the insurance market. The authors focused on a list of issues that resolve development of the insurance market.

Keywords: insurance market, insurance, insurance premium, the development of the insurance market, insurance density.